

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Malluste looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu**

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada selle kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva uuendamata kaitsekorraga ala, puistu Malluste männikud (KLO1000528) kaitsekorda, kaitse-eesmärke ja korrigeeritakse kaitseala välispiiri ning moodustatakse Malluste looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*), alale kehtestatakse kaitse-eeskiri. Kaitstava ala kaitsekorda ja kaitstava loodusobjekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest tagada parem siseriiklik kaitse Malluste männikutele ja neist sõltuvale kaitsealusele mardikaliigile männisinelasele (*Boros schneideri*), kes seatakse looduskaitseala kaitse-eesmärgiks.

Malluste looduskaitseala asub Valga maakonnas Valga vallas Koiva külas.

Kaitseala territoorium on looduskaitse all alates 16. aprillist 1974. a, kui Valga Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsusega nr 104 „Looduslike üksikobjektide täiendavast kaitse alla võtmisest” loetelu punktiga 6 võeti kaitse alla Koikküla-Piirikõrtsi tee ääres olevad II gr. männipuistud Taheva m/k kv. 44, 45, 46 ja 48.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva uuendamata kaitsekorraga ala kaitsekorda, kaitstava loodusobjekti tüüp muudetakse looduskaitsealaks ning korrigeeritakse selle välispiiri. Kaitstava ala kaitsekorda ning kaitstava loodusobjekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest tagada väärtusliku metsakoosluse ja kaitsealuse liigi elupaikade kaitse, millega toetatakse ühtlasi elustiku mitmekesisust.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Marica-Maris Paju (tel 5336 5805, e-post maris.paju@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Sander Laherand (tel 56927990, e-post sander.laherand@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Malluste männikuid ja elustiku mitmekesisust ning kaitsealust mardikaliiki männisinelane ja tema elupaika.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Malluste looduskaitseala kaitse alla võtmise peamised eeldused on alale eesmärgiks seatud loodusväärtuste tüüpilisus ja esteetilisus ning haruldus ja ohustatus.

Tüüpilisus ja esteetilisus

Männipuistuid leidub Eestis enamikus metsakasvukohatüüpides. Kagu-Eestis kasvavad ühed Eesti kõige ilusamad kõrge boniteediga männikud, kusjuures endise Taheva metskonna metsadest 90% on männimetsad¹. Kaitseala peamine väärtus ongi alal kasvavad vanad, kohati kuni 160 aastased valgusküllased kuivad pohla-, mustika- ja jänese-kapsamännikud ning reljeefi iseärasusest tingitud siirdesoomännikud, mis katavad kogu ala.

Valgusküllased vahelduva reljeefiga alal asuvad erivanuselised männikud pakuvad esteetilist naudingut aastaringsest ja on võrreldes „läbipaistmatute“ tiheda alusmetsaga aladest paremini läbitavad ja vaatelisemad. Erinevate uuringute tulemusel^{2,3} eelistavad inimesed enim just avaraid ja valgusküllaseid metsi.

Valga maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“⁴ käigus koostatud töös „Valga maakonna väärtuslikud maastikud“ on Malluste männikud osa maakondliku tähtsusega (klass I) väärtuslikust maastikust (Koiva ja Mustjõe ümbrus).

Haruldus ja ohustatus

Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi ka *EELIS*) andmetel on kaitsealal registreeritud männisinelase elupaik⁵. Männisinelane on looduskaitseaduse järgi II kaitsekategooria kaitsealune liik. Ühtlasi on liikide ohustatuse hindamise järgi (2019) männisinelane Eestis ohustatud. Männisinelane on muutunud elupaikade hävimise tõttu ohustatuks ka Euroopas, seetõttu on liik määratud loodusdirektiivi II lisasse. Ilmar Süda andmetel⁶ on Eestis selle liigi esindajad levinud kahes erinevas elupaigas: vanades männikutes, kus ta elab sureva männi lahtilöönud koore all ning jämedatel surnud kaskedel ja tammedel. Kuna 2019. ja 2021. aasta andmetel on männisinelase eri arengujärgus isendeid leitud ka Malluste männikutest, siis on oluline tagada seal liigi jaoks sobiva elupaiga säilimine.

Keskealises ja raieküpsusele lähenevas majandusmetsas, kus regulaarselt sanitaarraiet tehakse, ei ole surevaid puid ja seal ei saa männisinelane elada. Vanad männid on selle mardikaliigi

¹ Eesti metsad. 1974. Koostajad U. Valk ja J. Eilart

² Eelistused maastiku avatuse suhtes ja selle mõju rekreatsioonile. M. Mutso, 2014 (<https://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=EE2021000703>)

³ Eesti looduslike metsavaadete eelistatusse analüüs. K. Hansson 2014.

⁴ https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/10/3_Valgamaa_vaartuslikud_maastikud_koos_fotodega.pdf

⁵ KLO9200024

⁶ Eesti Loodus 2007/2

peamiseks haudepuuks ning ta on vanade männikute ja häiringutega seotud liik. Kaitsma peab vanemat metsa, kus leiduks üksikuid jämedamaid surevaid mände nii kümne aasta kui ka aastakümnete pärast. Malluste männikute keskealiste ja vanemate puistute ja harvikute kaitsmine on seega oluline liigilise ja vanuselise mitmekesisuse järjepidevuse jaoks. Sealses ümbruskonnas on väga suurel alal 2016. aasta tormikahjustuste tõttu kogu mets korraga maha võetud, mis lähematel aastakümnetel tähendab ühevanuselist tihedat noorendikku ja noort metsa.

Lisaks on alal III kaitsekategooria kaitsealuse taimeliigi tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*) kasvukoht⁷. Tumepunane neiuvaip on arvukamalt levinud Lääne-Eestis, eelistades väga kuivi kasvukohti. Tumepunane neiuvaip Lõuna-Eestis ebatüüpiline ja seega haruldane taim. EELISE andmetel on Võrumaal ja Põlvamaal üks, Tartumaal kuus ja Valgamaal kolm kasvukohta. Liikide ohustatuse hindamise (2019) alusel on liik soodsas seisundis. Malluste männikus on kasvuareaalilt loendatud 346 võsu.

Tumepunast neiuvaipa ei ole kaitse-eesmärgina nimetatud, sest metsakoosluse kaitse tagab ka eelnimetatud liigi kaitse. Siin tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

Metsa looduslikkust on pisut vähendanud 2016. aasta tormikahjustused, kuid samas on see taganud ala valgusküllasuse. Kaitsealal on lisaks määratud neli vääriselupaika kogupindalaga 4,56 ha, sh VEP206860 (1,17 ha), VEP206861 (0,97 ha), VEPL00264 (1,5 ha) ja VEP206862 (0,92 ha), 2016. aasta tormidest ja seejärel raietest puutumata vääriselupaikade olemasolu suurendab ala väärtust.

Kaitseala kõige läänepoolsemat osa mõjutab vähesel määral vana kuivenduskraavide võrk, ning maapinna languse tõttu kaitsealalt väljapoole ei ulatu selle mõju kaugele. Kraav on osa Paunametsa metsa kuivendussüsteemist (rajatud 1939), mis on oma olemuselt väikesüsteem maaparandusseaduse tähenduses, ja mille pindala on 5,7 ha. Kaitsealale jääb sellest 2,7 ha.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Malluste looduskaitseala moodustatakse olemasoleva uuendamata kaitsekorraga ala põhjal. Kuigi kaitseala on tormimurru koristamise ja vana kuivenduskraavi tõttu osaliselt inimtegevusest mõjutatud, on seal valgusküllased metsakooslused ja kaitset vajavad liigid ning seetõttu on otstarbekas riikliku kaitsega jätkata. Seega ei ole tegemist uue kaitsealaga, vaid uuendamata kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra ja looduses jälgitava piiri kehtestamisega.

Eestis on registreeritud ainult 34 männisinelase leiukohta, millest üksnes kuuel kaitstaval loodusobjektidel on liik kaitse eesmärgiks. Järelikult ei ole liigi kaitse tõhusalt tagatud olemasolevate kaitstavate loodusobjektidega. Eelise järgi on elupaigaks kaardistatud 73 ha suurune ala.

Kaitse-eesmärgiks oleva liigi soodsat seisundit ei ole võimalik tagada piiranguvööndiga, sest piiranguvööndis on lubatud majandustegevus (sh raie). Jätkusuutlikkust saab tagada

⁷ KLO9337900

sihtkaitsevööndis, kus on lubatud raie vaid eesmärgiks seatud liigi elupaiganõudluste kujundamiseks, kui selleks ilmneb põhjendatud vajadus.

Eelnevast lähtuvalt on ala väärtuste ja terviklikkuse säilimise tagamiseks vajalik jätkata Malluste männikute kaitsega.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala tüübiks on valitud looduskaitseala, kuna kaitseala kaitse peamine eesmärk on vanade valgusküllaste männikute ja neist sõltuva II kaitsekategooria putukaliigi männisinelase kaitse.

LKS § 27 kohaselt moodustatakse looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks looduskaitsealad. Kuna alal asuvad mitmed erinevad loodusväärtused (liigid ja kooslused), siis ei ole püsielupaiga moodustamine otstarbekas, sest see moodustatakse konkreetse liigi elupaiga kaitseks, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi kaitseks. Hoiuala kaitsekord peab vajalikuks igakordselt mõjusid hinnata kaitseväärtusele. Et tegu on kompaktse alaga, kus majandustegevuse lubamist ei ole otstarbekas kaaluda, ei ole hoiuala moodustamine asjakohane. Maastikukaitsealad on loodud maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks, kuid konkreetsel juhul on oluline ka ohustatud liigi kaitse.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piirid

Kaitseala välispiiri, mis on ühtlasi sihtkaitsevööndi piir, piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel võimalusel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, metsasihid) ning viiel korral ka mõttelisi sirgeid, mille algus ja/või lõpp-punkt on antud koordinaatidega. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Võrreldes senise kaitsealuse loodusobjekti pindalaga (82,7 ha, sh 11,4 ha eramaad), väheneb kaitseala pindala 79,9 hektarini, st vaid 2,8 ha võrra. Kõige olulisem muudatus puudutab kahte eramaa katastriüksust – 77901:001:0970 (Paunametsa) ja 77901:001:0751 (Laane). Laane katastriüksus arvatakse kaitsealast välja ja Paunametsa katastriüksusel kaitseala ulatus väheneb. Riigimetsas arvatakse kaitse alt välja 0,53 ha lagedat ala ja liidetakse kaitsealale 1,3 ha metsa, et tagada loogiline tervik. Pärast piiri korrigeerimist on kaitsealal 6,4 ha eramaad ja 72,9 ha riigimaad, sh 0,7 ha transpordimaad. Muudatused kajastuvad täpsemalt tabelis 1.

Tabel 1. Muudatused kaitsealal asuvatel katastriüksustel. RO – riigiomand, EO – eraomand, pv – piiranguvöönd, skv - sihtkaitsevöönd

Katastriüksus (tunnus, lähiaadress)	Seni kaitsealal (pv; ha)	Jääb kaitse- alale (skv; ha)	Omandi tüüp	Märkused
77901:001:0135 (Taheva metskond 2)	18,0	19,7	RO	Kaitsealale liidetakse 1,3 ha kvartali TH044 eraldisel 19 ja 23 asuvat metsaala, et tagada metsaosa terviklikkus ja VEP206861 kaitse tuulte eest. Selline

				välispiiri laiendamine on looduses paremini järgitav, sest kaitseala piir kulgeb mööda metsatee serva (tee ei jää kaitsealale). Muu suurenemine tuleb piiri täpsustamisest kaardil.
77901:001:0114 (Taheva metskond 3)	52,5	53,2	RO	Idaosas arvatakse kvartali TH045 eraldiselt 12 ja 13 kaitsealast välja kokku ca 0,53 ha lagedaks raiutud ala ja korrigeeritakse kaitseala piir metsatee serva mööda nii, et tee ei jää kaitsealale. Kaitsealalt arvatakse välja 0,53 ha, kuid pindala suurenemine tuleb välispiiri täpsustamisest mööda sihi serva (siht jääb kaitsealast välja).
77901:001:0942 (Koikküla– Koiva– Laanemetsa tee)	0,8	0,7	RO	Enamasti teekatte serva ja katastriüksuse piiri vaheline ala. Tee jääb kaitsealale 600 m pikkuses osas. Põhimõttelist piiri muudatust ei ole ning piir kulgeb teekatte serva mööda.
77901:001:0970 (Paunametsa)	4,1	1,4	EO	Kaitsealalt arvatakse välja 2,7 ha nooremat metsa.
77901:001:0751 (Laane)	2,4	0	EO	Alal (1,87 ha) kasvab noor, metsaregistri andmetel 15-aastane segamets, mis ei ole sobiv männisinelase elupaigaks. Ala kagunurgas kasvab 0,6 ha-l ca 120 aastaseid üksikuid mände, kuid ala väiksuse ja eraldatuse tõttu ei ole otstarbekas selle haaramine kaitseala koosseisu. Ühtlasi ei ole ala kaardistatud männisinelase elupaigana. Uus piir kulgeb mööda katastriüksuse piiri.
77901:001:0061 (Piirikõrtsi)	1,6	1,7	EO	Piir täpsustatakse aluskaardil kvartali sihi järgi nii, et siht jääb kaitsealale. Sellisel viisil on võimalik tõkestada suure kõrgustevahega reljeefil asuva sihi kujundamist ala läbivaks teeks. Piirimuudatus on seotud tehniliste täpsustustega.
85501:001:0289 (Piirikõrtsi)	3,3	3,3	EO	Piirimuudatus on seotud tehniliste täpsustustega. Alal kasvab 70–130-aastane männisinelasele sobiv männik.
Kokku	82,7	79,9 ha, sh 6,4 ha eramaid		

Kaitseala välispiir kulgeb mööda kvartalitevahelisi metsasihte (sihid jäävad kaitsealast välja kui tabelis 1 ei ole märgitud teisiti), katastriüksuste piire, Koikküla–Koiva–Laanemetsa tee kaitsealalpoolse teekatte serva ja mõttelisi sirgeid. Lühikeses lõigus kulgeb piir idaosas ka

mööda kvartal TH046 eraldistel 10 ja 12 olevat pinnaseteed, kusjuures tee ei jää kaitsealale. Mõttelised sirged ületavad kahes kohas Koikküla-Koiva-Laanemetsa tee katastriüksust. Esimese mõttelise sirge ots asetseb katastripiiril koordinaatidel 57,67434337 ja 26,25242982 ja teine ots koordinaatidel 57,67428372 ja 26,25254935. Teine mõtteline sirge algab koordinaatidel 57,67038050 ja 26,24738035 ning lõppeb tee katastri nurgapunktis. Kolmas ja neljas mõtteline sirge asuvad eelnimetatud Paunametsa ja Taheva metskond 2 katastriüksustel. Esimene neist kulgeb katastriüksuse kirdepiirist 55 m kaugusel paralleelselt piiriga alates Koikküla–Koiva–Laanemetsa maantee katastriüksuse nurgapunktist kuni Paunametsa maaparandussüsteemi lõunapoolse kraavi käänupunktini koordinaatidel 57,67143670 ja 26,24374308. Sealt edasi pöörab piir põhja suunas ja kulgeb mõttelise sirgena sirgelt kuni lõikumiseni kvartalil TH044 eraldistel 19 ja 23 asuva nimetu pinnaseteega koordinaatidel 57,67277121 ja 26,24418441. Mõtteline sirge ühendab ka Piirikõrtsi katastril olevat nurgapunkti Koikküla-Koiva-Laanemetsa tee servas oleva punktiga koordinaatidel 57,66381937 ja 26,23807026.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud alal asuvate loodusväärtuste ning Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise spetsialisti Marica-Maris Paju välitöödel saadud infoga. Samuti on suheldud väliste ekspertidega liikide kaitse vajaduse osas.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate loodusväärtuste, st liikide ja koosluste soodsa seisundi ja säilimise ning on proportsionaalne saavutatavale efektile. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele. Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on põhiseaduse (edaspidi *PS*) §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tervikuna määratud sihtkaitsevööndiks. Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veela seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse määrusega kehtetuks Valga rajooni TSN Täitevkomitee 16. aprilli 1974. a otsuse nr 104 punkt 6, millega võeti kaitse alla Koikküla–Piirikõrtsi tee ääres olevad II gr männipuistud Taheva metskonnas.

Eeskirjas ei käsitleta lautri või paadisilla rajamist, sest alal puuduvad sobilikud veekogud. Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita kaitsealal kalapüüki ega sõitmist veekogudel, kuna alal

veekogud puuduvad. Samuti ei kasva kaitsealal pilliroogu ega adru ning seetõttu ei ole vajadust reguleerida kaitse-eeskirjaga nende varumist. Eeskirjas ei käsitleta veerežiimi taastamist, sest kaitseala lääneosas asuva kuivenduskraavi osa on lühike (kaks lõiku 80 m ja 100 m alates kaitseala piirist) ja ei mõjuta oluliselt kaitseala seisundit.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud kaitsealal viibida, pidada jahti ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist ei ole piiratud, kuna tegu ei ole suure külastuskoormusega ega -väärtusega alaga ja juhuslik külastus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Lisaks puuduvad andmed, et need tegevused oleksid kaitstavaid väärtusi negatiivselt mõjutanud. Jahipidamisega ei kaasne loodusväärtuste soodsat seisundit kahjustavaid tegevusi, seetõttu ei ole otstarbekas tegevust keelata.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Käesoleval ajal puuduvad kaitsealal rahvaürituse korraldamiseks ettevalmistatud kohad. Inimeste kaitsealal viibimisele on seatud piiranguid vaid lähtuvalt suuremate inimgruppide ja ürituste võimalikust kahjulikust mõjust kohati suure kõrgustevahega ala liivasele õhukese sambla/samblikukattega tallamisõrnale pinnasele. Piirang võimaldab vältida rahvakogunemisi, samas annab see kaitseala valitsejale võimaluse kaalutusotsuse alusel anda nõusolek korraldada näiteks loodushariduslikku rahvaüritust ettevalmistamata kohas ja suuremale osalejaskonnale. Seega on kavandatud piisav paindlikkus ürituste võimaldamiseks eeldusel, et need ei ohusta loodusväärtusi.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Muul juhul on telkimine ja lõkke tegemine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Telkimine ja lõkke tegemise piirang on tingitud kaitseala metsaelupaikade ja kasvukohtade kaitse vajadusest. Tule tegemine on seotud riskiga kahjustada olulisel määral kaitseväärtusi, sest enamjaolt on tegu liivasel alal kasvavate kuivade männikutega. Koristamata lõkkeasemed risustavad maastikku. Praegu kaitsealal telkimiseks ja lõkke tegemiseks ettevalmistatud kohti ei ole. Regulatsioon võimaldab vajaduse korral telkimiseks ja lõkke tegemiseks koha ette valmistada. Kaitseala valitseja saab kaalutusõigusega hinnata planeeritava lõkkekoha mõju kaitseväärtustele ning anda soovitusi vajalike meetmete rakendamiseks.

Kaitseala läbib riigimaantee ja mõned väiksemad metsateed. Seetõttu on sõidukiga sõitmine lubatud teedel, jalgrattaga sõitmine ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, samuti politsei- ja tollitöötajatel ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu olemasolevate rajatiste hooldustööd). Muudel

tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud maaparandussüsteemi hoiutööd. Piirangu eesmärk on anda kaalutusotsuse tegemise võimalus Põllumajandusametis arvel olevate maaparandussüsteemide hoiutöödele, kuna alati ei ole tegevus kaitse-eesmärgile kahjulik. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa kuivendamiseks ja niisutamiseks ning keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kantud maaparandusseaduse § 40 lõikes 1 nimetatud registrisse. Käesoleval juhul on tegu Paunametsa väikesüsteemiga, mis asub ühel eramaaüksusel vahetult kaitseala läänepiiril. Maaparandussüsteemi hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kui eemaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid ja prügi, ei ole vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Samuti ei ole nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Kaalutusotsus on vajalik, kuna maaparandussüsteemide hoiutööde mõju sõltub konkreetse tegevuse mahust ja asukohast, mida pole võimalik ette näha. Teatud juhul võib tööde tegemine olla möödapääsmatu (kui töö tegemata jätmisega kaasneks oluline mõju inimeste elule ja varale või on see vajalik kaitse-eesmärgi täitmiseks) või kahjulik (kui selle tõttu häviksiks eesmärgiks oleva elupaigad või kaitsealuste liikide kasvukohad), mistõttu tuleb seda igal üksikul juhul eraldi kaaluda.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud metsakoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, milleks on männimetsakoosluste ja elustiku mitmekesisuse ning kaitsealuse mardikaliigi männisinelase kaitse. Männisinelane vajab eluks vanu päikesevalgusele avatud männipuid, mistõttu võib osutada vajalikuks üksikute lehtpuude või kuuskede väljaraie.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd, sh liinide ja teede hooldustööd, et oleks võimalik hooldada kaitseala läbivat Koikküla–Koiva–Laanemetsa teed (riigimaantee nr 23101) ja elektriõhuliini Jõe (alla 1 kV). Teede hooldustegevused, mis olemasolevat olukorda väljaspool teed ei muuda ning mille mõjuala ei ulatu teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või tee muldkeha nõlvadest väljapoole, ei avalda kaitseala kaitse-eesmärkidele mõju ega muuda kaitseala väärtuste seisundit. Seega ei ole nendeks tegevusteks kooskõlastus vajalik. Sellisteks tegevusteks on näiteks prahi koristamine, niitmine tee servast ja teekraavi nõlvadelt (Soome positiivsele praktikale tuginevalt tuleks teepervesid kaitsealal niita võimalikult harva, et soodustada liigilist mitmekesisust), lume- või libedustõrje tegemine, teekatte parandamine, kruusatee hõõveldamine, olemasolevate tähispostide või teepiirete vahetamine ning tähispostide paigaldamine tee muldkehasse. Siinjuures tuleb tähele panna, et eelnimetatud riigimaantee lõigus, kus kaitseala asub mõlemal pool maanteed, kasvab kahel pool teepeenral haruldane III kaitsekategooria taimeliik tumepunane neiuvaip, mille kasvutingimusi ei tohi teehoolduse käigus halvendada. Kaitseala valitseja kooskõlastus ei ole vajalik ka otsese ohu kõrvaldamiseks, näiteks teele kukkunud puu eemaldamiseks. Umbrohu tõrjumine kemikaalidega ei ole kaitsealal lubatud.

Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik, kui planeeritakse tegevusi teekatte servast ja regulaarselt hooldatavast teepeenrast või muldkeha nõlvadest väljaspool (sh tee kaitsevööndis) ning veerežiimi muutvaid töid või pinnasetöid, mis võivad mõjutada kaitseala väärtusi ja mis muudavad olemasolevat olukorda väljaspool teed. Sellised tegevused on näiteks pinnasetööd tee kaitsevööndis, sette eemaldamine teekraavidest, puude ja põõsaste eemaldamine tee

kaitsevööndist, tee servas kasvavate suurte dekoratiivsete puude või alleepuude võrade kärpimine, uute viitade, valgustuspostide või teepiirete paigaldamine.

Kui on teada, milliseid eespool loetletud kaitseala valitseja nõusolekut vajavaid töid regulaarselt tehakse, saab kaitseala valitseja hooldustöödeks nõusoleku anda ka pikemaks perioodiks. Kooskõlastus on nõutav, et kaitseala valitseja saaks vajaduse korral seada tingimusi, mis on vajalikud kaitseala kaitseväärtuste säilitamiseks.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, st tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna selle käigus võivad hävineda metsakooslused ja kaitsealused liigid, mille säilitamine on sätestatud kaitse-eesmärgina. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevust, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Loodusvarade keelatud kasutamise all mõeldakse loodusvara kasutamist kaitseala loodusväärtusi ohustavas koguses või moel.

Samuti on kaitsealal keelatud ehitiste püstitamine, v.a kaitseala valitseja nõusolekul rajatise püstitamine kaitseala tarbeks. Seda on võimaldatud eeskätt külastuse korraldamiseks ettenähtud rajatiste (näiteks infotahvel, tõkkepuud, tähised) ehitamise vajadusi silmas pidades. Kaitsealal puuduvad hooned ja neid ei ole kaitseala eesmarke silmas pidades võimalik ka ehitada, sest sellega kaasneks eesmärkide oluline kahjustamine (eeldab metsa raadamist).

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastaval looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Planeeritud tegevuste sobivus kaitseala kaitse-eesmärkidega sõltub konkreetsetest tingimustest ja vajab igakordset kaalutusotsust. Kaitseala valitseja nõusolekuta ei või muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi või ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning jahiulukeid lisaõõta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

/täiendatakse pärast avalikustamist/

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine aitab kaasa esteetiliselt väärtuslike metsade, mis on ühtlasi ohustatud liigi elupaigaks, säilimisele ja soodsa seisundi saavutamisele ning tagab alale tõhusama siseriikliku kaitse. Malluste looduskaitseala põhiosa on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste tõhusamale kaitsmisele, sest alal kaitstakse loodusdirektiivi II lisa liigi elupaika, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2030 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (COM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Planeeringud tuleb viia kooskõlla kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud või kehtestataवाद planeeringuid. Taheva vald, mille territooriumil Malluste männikud varem asusid, on liidetud Valga vallaga. Valga Vallavolikogu 25. mai 2018. a otsusega nr 54⁸ kehtivad kuni Valga valla üldplaneeringu koostamiseni valla territooriumil Valga linna ning Taheva, Karula, Tõlliste ja Õru valla üldplaneeringud ülevaadatud kujul. Taheva valla üldplaneeringus⁹ nimetatakse Malluste männikuid rohevõrgustiku kohaliku tähtsusega tugialaks. Kuna senisest kaitse all olevast alast sihtkaitsevööndi moodustamine ei muuda üldplaneeringuga määratud valla arengusuundi ehitustegevuses, siis vastuolu Valga valla üldplaneeringuga pole

Eelnõu avalikustamise käigus saadeti Valga Vallavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. */täiendatakse pärast avalikku väljapanekut/*

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Eelnõu koostamise ajal kehtib keskkonnaregistri andmetel alal

⁸ <https://www.valga.ee/uldplaneering>

⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/417042013020>

82,7 ha ulatuses piiranguvööndi režiim ja sellest tulenevalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Sihtkaitsevööndi režiim hakkab kehtima ca 79,9 ha ulatuses ja sellest tulenevalt sellelt maalt maamaksu ei maksta (maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta).

Vana kaitsekorruga kaitsealast arvatakse välja ca 2,8 ha maad. Ala kuulus piiranguvööndisse ja sellelt maksti seni maamaksu 50% ulatuses. Seega suureneb maksulaekumine selle maa arvel väikeses ulatuses, sest kaitse alt välja arvatavalt maalt tuleb edaspidi maksta maamaksu täies ulatuses. Kaitsealale liidetakse 1,3 ha kvartali TH044 eraldisel 19 ja 23 asuvat metsaala, millelt maksti seni maamaksu 100%. Kaitsealasse arvamise tõttu väheneb maksulaekumine selle maa arvel väikeses ulatuses.

Taheva valla metsamaa väärtus on keskkonnaministri 30. novembri 2001. a määruse nr 50 „Maa korralise hindamise tulemuste kehtestamine” lisa 212 (keskkonnaministri 2. detsembri 2010. a määruse nr 65 sõnastuses) alusel nii metsamaal kui ka kaitsealasel maal 236 €/ha, mistõttu väheneb Valga valla maamaksust laekuv tulu kokku ligikaudu 217 eurot aastas. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Pärast Malluste looduskaitseala kaitse-eeskirja kehtestamist on kaitsealal 6,4 ha eraomandis olevaid kinnisasju, mille sihtotstarbelist kasutamist kaitsekord oluliselt piirab. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Valga vallas ajavahemikul 1.01.2020 kuni 31.01.2022 3157 ha maatulundusmaaga 1142 tehingut kogusummas 27 473 637 eurot, sealjuures Koiva külas toimus samal ajavahemikul vaid kaks ostumüügi tehingut. Nende tehingute põhjal oli ühe hektari müügihind keskmiselt 8700 eurot. Seega täiendava omandamiskohustusega ca 7 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind umbes 61 000 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamisega arvatakse senise kaitseala piiranguvööndi režiimiga maa sihtkaitsevööndisse, sh 72,9 ha riigimetsamaad, millest 41,8 ha on küps ja 3,3 ha on valmiv mets. Samas on juba praegu vääriselupaikadena, kus lageraie on keelatud, kaitstud 4,56 ha. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb Valga maakonnas majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 150 eurot hektari kohta aastas¹⁰. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 6075 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust. Toetuse eesmärk on kompenseerida metsaomanikele osaliselt looduse kaitsmise tõttu metsast saamata jäävat tulu. Erametsaomanikele hüvitatakse looduskaitsealade piirangute tõttu kokku 6,4 ha-lt saamata jääv

¹⁰ https://files.voog.com/0000/0004/9218/files/RMK_Valgamaa_MMK_20120801.pdf

tulu, sh alal, mille osas on algatatud kaitse alla võtmise menetlus looduskaitseseaduse § 9 lõike 1 tähenduses (projekteeritav ala kuni 60 eurot aastas) ja kaitse-eeskirja kinnitamise järgselt sihtkaitsevööndis (110 eurot aastas). Hüvitise andmise alus on Maaeluministri 22.04.2015 määrus nr 39 „Natura erametsamaa toetus”.

Malluste looduskaitseala kaitse-eeskirja kinnitamisega väheneb erametsa osakaal alal, kuid kaitsekord muutub rangemaks. Sihtkaitsevööndisse arvatakse 6,4 ha eraomandis olevat maad. Seega suureneb Natura 2000 erametsatoetuste hinnanguline maksumus riigile 700 euro võrra aastas.

Alal ei leidu poollooduslikke kooslusi, seega puuduvad selles osas täiendavad kulutused.

5. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

6. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

KeÜS kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.